

Balla István

2011. március 29. 06:30

2003-ban arra tettem ajánlatot a Fidesznek, konkrétan Pokorni Zoltánnak, hogy emeljük ki az oktatás kérdését a pártpolitikai küzdelmekből

Oktatáspolitikából büntetőpolitika - interjú Magyar Bálinttal

Az Orbán-kormány az oktatáspolitikai kérdések egy részét büntetőjogi problémává alakítja, s ez nemcsak kevésbé humánus, hanem drága megoldás is, aminek ráadásul beláthatatlan következményei lehetnek. Egyre inkább kettéválík a társadalom, egy-két évtized alatt reménytelen csatátérré válhat az ország. Interjú Magyar Bálint volt oktatási miniszterrel.

A rendszerváltás óta eltelt 21 évben ön vezette az oktatási tárcát leghosszabb ideig, összesen több mint hat évig. Ha 2006-ban is ön maradt volna a miniszter, és tovább viszi a reformjait, milyen lenne ma a magyar iskola?

Először inkább azzal a gondolattal kellene eljárni, hogy mi lett volna, ha 1998-ban nem bukik meg a szocialista-liberális kormány. Az oktatási reform alapjait ugyanis lényegében még akkor fektettük le, s ezeket nem kis mértékig egy évtizede építkező szakmai konszenzus övezte. Már a nyolcvanas évektől számot vetett ugyanis a magyar reformpedagógia azzal, hogy az ismeretek drasztikus bővülésére a hagyományos extenzív módon nem tud válaszolni az iskolarendszer, az egész életen át tartó tanulás képességéhez pedig elsősorban bizonyos alapkompenciák megerősítése szükséges. Ennek nyomán – még a miniszterségem előtt – a 90-es évek elején indult meg egy komoly munka az oktatási rendszer bemeneti és kimeneti követelményeinek átalakítására. Elkezdtük a – lexikális ismeretek helyett a kulcskompetenciákra koncentrálni – Nemzeti alaptanterv (NAT) kialakítását, és a gondolkodást az új – az ismeretek alkalmazását és a problémamegoldó gondolkodást középpontba állító – érettségi rendszerről. Ezen elvekre épült az 1996-os közoktatási törvény, amelyben 18 éves korra toltuk ki (16-ról) a tankötelezettséget, hat évre az alapkészségek elsajátításának idejét, és döntöttünk a kétszintű érettségi rendszer bevezetéséről. 1995-ben elfogadtuk a NAT-ot, ennek nyomán a következő években az iskolák kidolgozták a helyi tanterveiket és a pedagógiai programjaikat, 1998-ban elindult az átállás az első és hetedik osztályban egyszerre. Ezt azonban a kormányváltás nyomán a Fidesz gyorsan leállította.

Elmaradt a konszenzus

És előjött Pokorni Zoltán a saját elképzeléseivel. Ezek azonban ugyanúgy nem teljesedhettek ki, mint az ön reformjai. 2002-ben jött újra a baloldali-liberális kormány, és leállította a Fidesz elképzeléseit. Ekkorra a pedagógusok kezdtek immunissá válni az állandó változásokra.

Csak a kerettanterv kötelező jellegét szüntettük meg, s vezettük be választható mintatantervek alkalmazását. Egyébként a korábbi elvek mentén jártam el, és folytattuk a reformokat más, korlátozott körülmények között. De 2002-re már az oktatás területe is végletesen átpolitizálódott. Eddig még nem beszéltem arról, hogy informálisan 2003-ban arra tettem ajánlatot a Fidesznek, konkrétan Pokorni Zoltánnak, hogy emeljük ki az oktatás kérdését a pártpolitikai küzdelmekből, és próbáljunk megállapodni valamilyen kölcsönösen elfogadható programban. Megjegyzem, személyes szakmai meggyőződésünk akkoriban közel sem állt olyan távol egymástól, mint amilyen szakadék most van az ő elképzelései és a KDNP-s államtitkár,

Hoffmann Rózsa elképzelései között. A javaslatom mindenesetre nem talált meghallgatásra.

Miközben a felelősség évi kibontóah külső társzabkedilkárítFikl,-ham, hessük észre, Fiagybnyokarúságunkéggfőbbaskatistem mások, hanem mi, saját magunk vagyunk

Miért nem? Mivel indokolták a „kikosarazást”?

Felülírta a nagypolitikai konfrontációs kényszer. Akkorra már az ellenzékben teljesen meghatározóvá vált az a politikai kultúra, amely a végletes szembenállásban kereste a kormányra kerüléshez vezető politikai előnyöket. Abban a légkörben már nem lehetett az ellenzéknek bíráló nélkül hagyni a kormány semmilyen lépését, és azt sem mondhatták, hogy egy intézkedés mögött közös gondolkodás, netán konszenzus van, amelyre egy következő kormány is építhet. Ráadásul a nemzeti populizmus erősödő retorikájában nem szakmailag vitáztak a reformok céljaival és eszközeivel, hanem szándékosan „nemzetrontó” politikaként bélyegezték meg. Az előítéletekre épített karaktergyilkosság eszköztárát nemcsak személyekkel, hanem reformokkal, programokkal szemben is alkalmazták. Ma már ennek az áldozata a Fideszen belüli liberálisabb, korszerűbb oktatáspolitikát képviselő Pokorni-vonal is. Az Orbán-Hoffmann-féle rendpárti vonal inkább egybeesik a Fideszen belüli mainstreammel is, s – valljuk be – erős bázisa volt a szocialistákon belül is.

Nyomorúságunk okai

Az oktatáspolitikai reformokat nem lehet átverni úgy, hogy azok élesen ütközzenek a középosztály érdekeivel. Az ön reformjai - a Sulinet-programtól az integrált oktatáson, a kompetenciaalapú oktatás elterjesztésén át a buktatás tiltásáig - ellen is az volt a leggyakoribb érv, hogy voluntarista módon rákényszerítette az elképzeléseit az iskolákra. Ma már másképp csinálná?

A politikai elitnek e téren iszonyú felelőssége van. A 6+4+2-es pedagógiai szerkezetet követő (hat év alapozó szakasszal, mintegy megnyújtott alsó tagozattal kezdődő iskola – a szerk.), az új Nemzeti Alaptanterven alapuló és a helyi tantervekre épülő rendszerre történő átállás 1996-98-ban erős szorongást keltett a pedagógustársadalom egy jelentős részében. A tanárok nagy része ugyanis nem volt hozzászokva ahhoz, hogy önmagának kelljen átgondolni, mit és hogyan kíván tanítani, s mit jelent az oktatás egy változó világban. Ezt a szorongást lovogolta meg politikailag a Fidesz. A digitális írásbeliséget szolgáló informatikai fejlesztések ellen is a kilencvenes évektől tulajdonképpen 2009-10-ig folyamatos kampányt folytattak. Kezdetben még azt is kijelentették, hogy 12 éves kor alatt nem kellene a gyereket számítógép közelébe engedni. Ma pedig már Orbán Viktor azzal büszkélkedik az EU-ban, hogy a Facebookon nyerte meg a választást.

A probléma abból adódik, hogy egy felelős politikai elitnek a társadalomban még széles körben fel nem ismert, a hiányát át nem érző szükségleteket is programjába kell emelnie és képviselnie. Azonban talán még napjainkig is egy-egy járda, út vagy szennyvízcsatorna megépítése, a főtér rekonstrukciója a szavazópolgárok többségének sokkal kézzelfoghatóbb eredmény, mint hogy a gyermeke számítógéphez – és így digitális írástudáshoz és kultúrához – jut az iskolában. Egy ilyen informatikai program demagóg támadása sokáig szavazatokat hozhatott. De egy gyorsan változó világban az ilyen modernizációs ügyeket kivérezetű, végletes politikai küzdelemre épülő közélet ahhoz vezet, hogy tönkre teszi az ország versenypotenciálját és állandó lemaradásban tartja. Maradhat a kesergés és a bűnbakkeresés. S miközben a felelősséget állandóan külső tényezőkre hárítjuk, nem vesszük észre, hogy nyomorúságunk legfőbb okai nem mások, hanem mi, saját magunk vagyunk. Egy oktatási reform megvalósításához – mivel az hosszú éveket igényel – szükség van egyfajta konszenzusra, és a 80-as évek közepétől a 90-es évek közepéig volt is valamilyen szinten szakmai egyetértés. A politikai elitnek egymással szembeni harca azonban felemésztette ezt.

Az informatikai fejlesztésekkel kapcsolatos támadások elsősorban a gazdasági okokra hivatkoztak, és arra, hogy drágák és átláthatatlanok voltak ezek a programok. Egy romos iskolaépületnek nem biztos, hogy a digitális tábla a legfontosabb – mondták akkoriban. Nem lett volna célszerűbb a forrásokat iskolafelújításra vagy korszerű pedagógiák terjesztésére fordítani?

Gutenberg után is felmerülhetett volna a kérdés, miért kell tankönyv a gyerekeknek, amikor még nem elég komfortos az iskola. Természetesen fontos, hogy a fizikai körülmények rendben legyenek az iskolában, de a gyerek nem attól lesz majd versenyképes a munkaerőpiacon, hogy rendben van az ereszcsonna, hanem többek közt attól, hogy a ma már mindent

behálózó digitális írásbeliség világában el tud-e igazodni. Ezek a technikai fejlesztések egyébként abba az oktatási paradigmaváltásba illeszkedtek, amelyben a cél a korlátozott ismeretanyag bemagolása helyett egy korlátlanul hozzáférhető ismeretanyagban történő kritikai eligazodás lett. Egyébként az uniós forrásokból így is négyszer annyit költöttünk iskolafelújításokra, mint informatikai fejlesztésekre.

Kikerül-e a gyerek a felzárkóztató osztályból?

Talán a leghangosabb tiltakozást mind a szülők, mind a pedagógusok, mind a politikai ellenfelek részéről az esélyteremtési programok, különösen az integrált nevelési programok bevezetése váltotta ki. A Hoffmann Rózsa által fémjelzett közoktatási törvény koncepciója radikálisan másképp képzei el az esélyteremtést. Mi erről a véleménye?

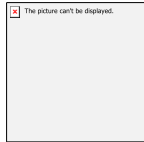
Az a legcélszerűbb, ha összehasonlítjuk a gyermek életútját egy liberális oktatáspolitikai közegben (és itt csupa bevezetett intézkedésről fogok beszélni, nem ködös célokról, vagy elméletekről), és a tankötelezettség 15 éves korra történő leszállításának Orbán tervével súlyosbított hoffmanni koncepció alapján kirajzolható új világban. Minden kutatás azt mutatja, az a döntően meghatározó, hogy a gyermek minél előbb bekerüljön óvodába, és ott minél több időt töltsön el. Mi lehetővé tettük egyrészt, hogy ne lehessen a munkanélküli anyák gyerekeit elutasítani az óvodából, másrészt bevezettük az óvodáztatási támogatást, hogy így is ösztönözzük a szegény és roma gyerekek bekerülését az óvodákba. Miután a gyerekek nem azonos életkorban érnek meg az iskolára, lehetővé tettük, hogy akár nyolcéves korig is az óvodában maradhassanak. Ma a gyerekek háromnegyede hétéves korban megy iskolába. A hátrányos helyzetű gyerekek esetében kimutathatóan jobb az iskolai tanulmányi eredmények, ha több időt tölt óvodában és később, 7 éves korban kezdi a tanulmányait. Mi erre a rendparti válasz? Hatéves korban zavarjunk be mindenkit az iskolába. Aki még nem iskolaérett, azt pedig rakjuk be elkülönítő osztályba.

Felzárkóztató osztályról beszél a tervezet, ahol egy év alatt felkészülhetnének ezek a gyerekek az iskolai munkára.

Ez egy eufemisztikus megfogalmazás. Nem világos, hogy ebből a felzárkóztató osztályból ki kerül-e valaha a gyerek vagy sem. Mi lesz utána? Berakják majd az egész osztályt az elsősök közé, vagy elkülönített osztályban tanítják őket tovább? Az a gyerek, aki mindenfajta megbélyegzés nélkül maradhatna az óvodában, amíg el nem éri az iskolaérettséget, most a „hülyék osztályába” kerül, és elsős korától viseli ezt a címkét. A liberális oktatáspolitikával megpróbáltuk könnyíteni az óvoda-iskola átmenetet. Megszüntettük például az első három osztályban a buktatás lehetőségét, mert nézetem szerint az iskola felelőssége, hogy eljuttassa a gyermeket az írni-olvasni-számolni tudás alapvető szintjére. Ezt mindenki meg tudja tanulni, aki nem valamilyen fogyatékossgal él. Ehelyett most arra a rossz intézkedésre, hogy hatévesen iskolába kényszerítik a gyereket, jön az újabb rossz intézkedés: visszaállítják a buktatás lehetőségét. Lehet, hogy egy gyerek hatévesen még nem, de hét-nyolc évesen már lépést tudna tartani a többiekkel. A középosztálybéli szülő persze mondhatja, hogy az ő gyereke mellé ne üljön a lassan haladó, kevésbé tehetséges gyerek, távolítsák el, mert visszahúzza a saját fiát, lányát. Harcosan kiállhat a buktatásért, de elfeledkezik arról, hogy nemsokára a felsőbb osztályokból fognak a gyermeke mellé potyogni túlkoros frusztrált gyerekek. S ha ezzel szembesül, akkor majd azt lehet politikai követeléssé, majd programmá formálni, hogy a „kezelhetetlen” gyerekeket távolítsák el az iskolából. Ráadásul most a szöveges értékelés kényszere alól is felmentették a tanítókat, noha az egy olyan – a gyerekről szóló – diagnózis, ami elemi feltétele a személyre szabott oktatásnak. Mit jelent például önmagában egy hármas jegy olvasásból? (Lassan olvas, hibásan olvas, nem érti, amit olvas?)

De menjünk tovább: ha az elkülönítő osztályba küldés és a buktatás nem segít, jöhet a magántanulóvá (azaz gyakorlatilag a nem tanulóvá) válás. Ez nem más, mint hogy egy iskola finom eszközökkel megszabadul a nemkívánatos gyerektől. Mi ennek a lépésnek a lehetőségét megszigorítottuk, most megkönnyítik azt.

LAPOZZON!

"Egyfelől látjuk a gárdisták akadálytalan masírozását, másfelől a rendőri létszám és a börtönök kapacitásának tervezett felduzzasztását. Így próbálják – ha már a humanitás és a társadalmi szolidaritás szempontjait nem is nézzük – elképesztő drágán megoldani azt a kérdést, amit olcsóbban, oktatáspolitikai kérdésként kellene kezelniük."

[A cikk itt folytatódik!](#)

----A középosztályi önzésből csatatérre váló ország----

ha az elkülönítő osztályba küldés és a buktatás nem segít, jöhet a magántanulóvá (azaz gyakorlatilag a nem tanulóvá) válás

Az új oktatásvezetés úgy gondolja, azzal tesz jót, ha támaszkodva a sokszínű magyar iskolarendszerre, minden gyerek a saját képességeinek, tehetségének, szorgalmának megfelelő iskolatípusba járhat. Ez nem lehet járható út a „minden gyereknek a neki megfelelő iskolát”-elv jegyében?

Mi úgy gondoltuk, hogy a pályaválasztást nem kell korán kikényszeríteni, mert az a társadalmi különbségek generációkon át tartó rögzülését és a kasztosodást szolgálja. És ezért nem kell az utakat végletesen szétválasztani már 10 éves korban. Az általunk tervezett 6+4+2-es rendszerben nem is váltak volna el az utak átjárhatatlan módon a 10. évfolyamig. Megszüntettük a 6 és 8 évfolyamos gimnáziumok szóbeli felvételijét, mert az lényegében a szociális és kulturális káderezés intézménye. Egyébként is ez az iskolatípus az elit gyermekeinek a lefőlözését szolgálta. Az általunk tervezett rendszer nem egy kivételes, kevesek

számára hozzáférhető iskolaformának tekintette ezeket, hanem a 18 éves korig tartó tankötelezettség révén általánosan elérhetőnek.

Most elfelejthetjük a hat alapozó évfolyamot, és visszahozzák a szóbeli felvételik lehetőségét. A mostani elképzelések szerint korai szelekció révén szétválasztjuk majd a hajtós, tanuló gyerekeket (akik valószínűleg a felső- és középosztályból kerülnek majd ki) a nehezebben tanuló, frusztráltabb társaiktól (akik inkább a szegényebb rétegekből jönnek). Ez utóbbiaknál az lesz a jellemző, hogy elfordulnak a tudás világától, és a „kilúgozott” osztályközösségeikben ez válik az uralkodó mintává számukra. Pedig a tanulónak az is alapvető joga, hogy kortárs közösségében pozitív mintát hordozó társai is szép számmal legyenek.

Viszont a szerencsésebbeket nem fogják visszahúzni, szárnyalhatnak az elitgimnáziumban. Így nagyobb tere lesz a tehetséggondozásnak.

A kutatások azt bizonyítják, és az én tapasztalatom is, hogy nem lesz rosszabb egy jó képességű tanuló teljesítménye vegyes osztályban. A visszahúzás jelensége inkább mítosz. Persze a pedagógusra nehezebb feladatot ró egy vegyes képességű osztály tanítása. Ráadásul ma már nincs az a nagy verseny az egyetemi helyekért, mint 30-40 éve volt. Mondhatnám, kicsit lemondóan: ha valaki helyesen le tudja írni a nevét, akkor már egyetemre kerülhet, ha azt se, akkor csak köztársasági elnök lehet. Nincs szükség a korai szelekcióra, csak a középosztályi önzés miatt akarják fizikailag elválasztani a gyermeküket a „szegényszagú” társaiktól. Mi a korai szelekció és szegregáció ellen építettük be a közoktatási törvénybe a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, másrészt bevezettük az iskolakörzetesítési rendszert, hogy a hátrányos helyzetű gyerekeket kedvezőbb helyzetbe hozzuk. Esélyteremtő területnek tekinthetjük bizonyos szempontból a nyelvi előkészítő évfolyamok rendszerét és a digitális írástudás fejlesztését célzó Sulinet-programot is.

Ezeknek a – korlátozott mértékben végrehajtott – reformoknak a hatása PISA 2009 vizsgálatban (*nemzetközi tanulói teljesítményvizsgálat – a szerk.*) már megmutatkozott. A magyar 15 évesek olvasási teljesítményének kismértékű, de szignifikáns javulása azt mutatja, hogy egyrészt elterjedt valamennyire a kompetenciaalapú oktatás kultúrája, másrészt, mivel javulás leginkább a rosszabbul teljesítő tanulói csoportok eredményeiben mutatkozott, a jobb pontszámokat részben az integrált oktatás eredményének is tekinthetjük. Most épp ezt a két területet – a kompetenciaalapú oktatást és az integrált nevelést – támadja leginkább a kormány.

Társadalmi nevelési folyamat

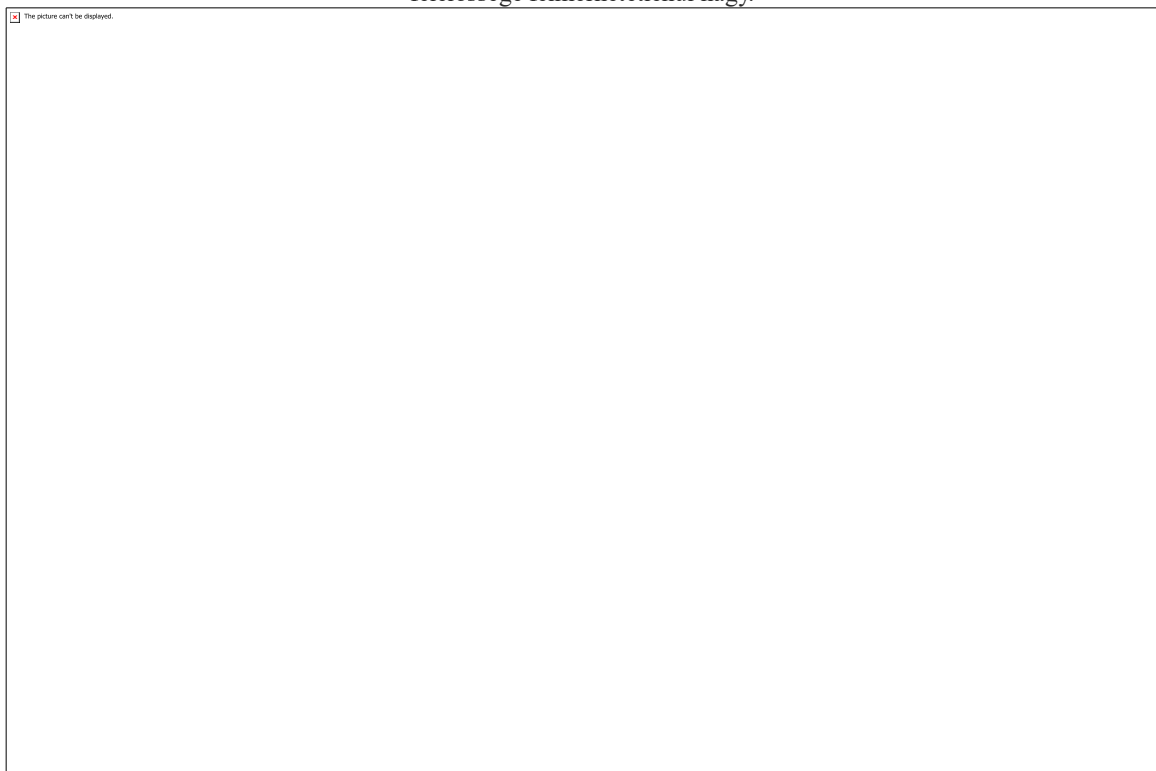
Az integrált oktatásról szóló felmérések viszont azt mutatják, hogy az országban nem volt eredményes ez a program, sőt, kimutatták, hogy nőtt az utóbbi években a szegregáció. Nincs itt valami ellentmondás?

valóban van egy nagy ellenállás az integráció ellen

Az ön által hivatkozott felmérés nem azt mutatta, hogy ahol integráltan oktatnak, ott rosszabb a helyzet, hanem azt, hogy nem történt meg az integrált oktatás országos elterjedése. A szegregáció nőtt. Ahol volt egy elkötelezett polgármester és átverte a településén az integrált oktatást, ott sikeres volt a program. S ez nem függött a párhovatartozástól: Szegeden szocialista, Kalocsán SZDSZ-es, Hódmezővásárhelyen fideszes polgármester valósította meg ezt. Országosan valóban van egy nagy ellenállás az integráció ellen, a legtöbb polgármester a szakmai érveket félretéve, a saját megválasztása érdekében kiszolgálja a lakosság előítéleteit és szegregáció iránti igényeit.

A lakosság beleegyezése nélkül márpedig soha nem lesznek nagy számban integrált iskolák Magyarországon. Hogy lehetne leküzdeni az állampolgárok ellenkezését?

Más – a demokrácia kultúrájában otthonosabban mozgó – országokban ez egy olyan közös értéke a politikai elitet alkotó pártoknak, amit nem kérdőjelez meg egyik oldal sem. Az erre irányuló politikát még akár a zsigeri közvélekedéssel szemben is megvédik, amíg a hangulat át nem alakul támogatóvá. Ez egyfajta társadalmi nevelési folyamat, amiben a politika felelőssége felmérhetetlenül nagy.

Fotó: Neményi Márton / fn.hu

Visszatérve a gyermeki életutakra. Hoffmann Rózsa elképzelései szerint 17 éves korra szállították volna le a tankötelezettség felső korhatárát. Már majdnem a kormány elé került a koncepció, amikor közbejött a Széll Kálmán Terv, amelyben a 15 éves korhatár szerepel. Azóta sem tudni, „melyik szám nyer”, most épp a 16 mellett tette le a voksot az államtitkár. Ez is ilyen dafke, „az MSZP és az SZDSZ felemelte, mi majd lecsökkentjük”- dolog? Mi a következménye egy ilyen döntésnek?

A nemzetközi oktatásszociológiai vizsgálatok is azt mutatják, hogy az oktatás – mind pénzügyi, mind szociális értelemben – a legolcsóbb eszköze a hatékony társadalmi integrációnak. Az a fajta középosztályi önzés, amelyet a Fidesz és a KDNP a kormányzati politika rangjára emelt, még saját – antihumánus és szolidaritás ellenes – logikáján belül is szűklátókörű és ostoba. Ugyanis még azzal sem számol, hogy az általuk preferált és támogatott társadalmi csoportok sem lesznek majd

képesek nyugodt társadalmi körülmények között élvezni a jólétüket egy kettészakított társadalomban, aminek egy jelentős részét kilátástalanságba taszítják.

Innentől kezdve a történet egyre nagyobb valószínűséggel válik rendőri kérdéssé.

Az ilyen ország a méltányos együttélés terepe helyett egy-két

évtizeden belül reménytelen csatatérre változik. A Fidesz oktatáspolitikája erre mutat, s ez szimbolikusan jelenik meg abban a javaslatban, amelyik 15 évre kívánja leszorítani a tankötelezettség felső határát. Ebben nem maga a 15 éves korhatár a példa nélküli, hanem az, hogy nincs olyan ország, ahol 18 évről lépnének vissza 15 évre. Ahol alacsonyabb a jelenlegi magyarnál a korhatár, ott az rendszerint olyan oktatáspolitikával párosul, amelyben az a cél, hogy minél tovább benntartsák a gyereket az oktatási rendszerben. Itt a cél ennek láthatóan az ellenkezője: hogyan lehet a „problémás” szegény gyerekektől a leggyorsabban megszabadulni. Kidobjuk a nemkívánatos gyerekeket 15 évesen az iskolából. Ráadásul, ha a családi pótlék az iskolázatáshoz kötődik, akkor ez is megszűnik számukra. Bekerülnek egy olyan világba, ahol magas a munkanélküliség, főleg a képzetlenek esetében, ráadásul ez valószínűleg regionálisan is a vesztes, deprimált területeken élőket fogja nagy számban érinteni.

Reménytelen, perspektívátlan helyzetbe lökik ki a gyerekeket, egy olyan munkaerőpiacra, ami nem képes felszívni őket, de még a szüleiket sem. Anélkül, hogy a felnőttként történő tanulás képességével rendelkeznének. Innentől kezdve a történet egyre nagyobb valószínűséggel válik rendőri kérdéssé. Persze le lehet szállítani 12 évre a büntethetőség korhatárát, be lehet vezetni, hogy a szabálysértésből elzárással büntethető cselekményt faragunk, és jöhet a három csapás büntetőpolitikája. Cél, hogy ha valaki már lecsúszott, és deviánsnak minősül, akkor akár minél hosszabb időre kivonhassák a rendszerből ezeket a deviáns elemeket.

Ha a döntéshozók szociológiai ismeretek, és a munkaerőpiac tényleges működésének elemzése nélkül egydimenziós válaszokat akarnak adni az oktatás kérdéseire, s mindezt evidenciának tűnő, de valójában primitív előítéletek mentén teszik, akkor az oktatáspolitikából szükségszerűen büntetőpolitikai kérdés lesz. Egyfelől látjuk a gárdisták akadálytalan masírozását, másfelől a rendőri létszám és a börtönök kapacitásának tervezett felduzzasztását. Így próbálják – ha már a humanitás és a társadalmi szolidaritás szempontjait nem is nézzük – elképesztő drágán megoldani azt a kérdést, amit olcsóbban, oktatáspolitikai kérdésként kellene kezelniük.